

SOCI D'HONOR

Ernest Costa i Savoia, Soci d'Honor 2023

Albert Masó*

* Carrer Guitard, 49, 4t, 2a. 08014-Barcelona. A/e: natura@albertmaso.com

Rebut: 29.11.2023. Acceptat: 02.12.2023. Publicat: 30.12.2023

Agraieixo al Consell directiu de la ICHN haver-me donat l'oportunitat de glossar la figura de l'Ernest Costa i Savoia, recolzant el seu nomenament com a soci d'honor, que li va ser lliurat per la presidenta Jordina Belmonte el 13 de juny de 2023 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans (Fig. 1). Vaig estar molt content de rebre l'encàrrec, però a l'hora tinc certa preocupació perquè és un repte reflectir en aquestes línies la gran tasca que ha realitzat, de manera que adverteixo d'antuvi que no serà una descripció exhaustiva; no pot ser-ho en aquest espai limitat. Intentarà ser un recorregut per la seva trajectòria, una anàlisi de la feina que ha fet i, això sí: expressaré el que sento sobre la seva manera de treballar i sobre l'estratègia que empra per a conèixer profundament el

territori, registrar el que descobreix, captar-ho en imatges i, finalment, divulgar-ho.

En primer lloc, indicaré el que serien «els números» d'una part de la feina feta per l'Ernest.

- Per exemple, és autor de només divuit llibres, que en realitat són vint-i-quatre, però ell no accepta aquesta xifra perquè diu que dels vint-i-quatre n'hi ha sis que no són llibres, sinó llibrets. Bé, doncs divuit llibres i sis llibrets.
- Però és que, a part, és coautor de sis llibres més.
- O sigui, que en total, entre autor i coautor, i entre llibres i llibrets, sumen 30 obres publicades! Que, per cert, quan estava preparant aquest escrit fa un mes i escaig eren vint-i-nou, però com que n'ha publicat una altra, ho he hagut

Figura 1. Lliurament del diploma de soci d'honor a Ernest Costa per la presidenta de la ICHN Jordina Belmonte el 13 de juny de 2023.

Figura 2. Agraïment de l'Ernest pel premi «Félix Rodríguez de la Fuente de Conservación de la Naturaleza», al simposi internacional d'EDC Natura de Vila-real (la Plana Baixa).

de rectificar i ara són trenta, però en fi, donem-ho per bo, ja que així és una xifra rodona.

- També ha escrit alguns centenars d'articles i reportatges. Impossible saber-ne el nombre exacte.
- Així mateix, ha participat en la confecció de tres geografies del territori català.
- I sol, o en companyia d'altres, ha realitzat una trentena d'audiovisuals, en part adreçats als escolars.
- Tot i això, potser el que l'ha fet més conegut és que durant quatre anys fou el responsable de l'espai «Paisatges al punt» del programa «Els matins de Catalunya Ràdio», a l'època d'Antoni Bassas.

Ha rebut diversos reconeixements a Catalunya, com ara el Premi literari del Centre Excursionista de Catalunya, el de la Fundació Valvi, el de la Flama de la Llengua, la medalla d'or de la Federació d'Entitats Excursionistes, la Creu de Sant Jordi... Fora de Catalunya, ha rebut el premi «Félix Rodríguez de la Fuente de Conservación de la Naturaleza», per al qual jo mateix el vaig proposar (Fig. 2). Però no segueixo perquè, si seguís, ocuparia la resta de l'article, i perquè a ell aquest tema no és el que més li agrada.

Anem, doncs, a la seva biografia. L'Ernest començà de ben jove gaudint del territori català mitjançant l'excursionisme, però alhora sentia la necessitat de donar-lo a conèixer als altres, als amants de la natura, a la mainada... a tothom. Per aconseguir-ho i portar a bon termini les seves recerques, utilitza una estratègia que jo qualificaria de multifactorial, i que explicaré mitjançant els set enunciats que venen a continuació.

Explorar els indrets més desconeguts, ja que lògicament és on es faran les descobertes més valuoses.

Prendre nota amb llibretes de camp de tots els topònims i denominacions possibles, incloent el seu origen i el seu significat.

Esbrinar les activitats del teixit humà que ocupa aquests llocs, sobretot les relacionades amb la natura.

Investigar especialment les feines que tendeixen a desaparèixer, com ara els pastors, pagesos, carboners, nevaters, traginers, etc.

Parlar preferentment amb els protagonistes més antics que queden, perquè la memòria oral és fràgil i cal registrar-la abans que no es perdi irremissiblement.

Captar imatges del relleu físic, del paisatge, dels arbres, de les activitats, dels personatges... i de tot el que pugui ser d'interès, per a preservar-ho per a la posteritat i així vèncer l'oblit.

Finalment, divulgar ordenadament tot el material i tota la informació recollida per tal que compreguem una mica millor com és el país, el nostre país, i com s'hi ha viscut.

D'aquesta manera ha anat difonent el que descobria a través de diversos mitjans de comunicació. A tall d'exemple, en direm uns quants, especificant quina era la seva intenció en cada cas:

- 1 Va fer una sèrie de 50 reportatges al suplement del diari *Avui* que es deien «Avui és diumenge». L'objectiu fonamental d'aquesta sèrie va ser donar a conèixer espais poc coneguts. I ell fa la següent reflexió: en una època en què circulen tants vehicles sembla un contrasentit que quedin tants espais poc visitats. Però és així, perquè, com aclareix, una cosa és anar amunt i avall per les carreteres, i una altra molt diferent és posar rumb a una construcció, un poble, un esdeveniment o un indret concret. Ras i curt: una cosa és desplaçar-se i una altra és viatjar.
- 2 Ininterrompudament, participà en tots els números de la revista *Descobrir Catalunya*, des del primer fins al 150. En una secció fixa que tenia per títol «Calendari del paisatge», tractava del relleu. En una altra parlava de persones anònimes. Tot il·lustrat amb nombroses fotos, és clar.

- 3 També va fer 5 reportatges anomenats «Naturalesa i homes, constructors de paisatges», que va merèixer el premi Cavall Fort de 1996. La idea fou explicar com, a gran part del món, la natura posa els escenaris, però llavors els homes els afaïonen a la seva conveniència.
- 4 Ha publicat articles a nombroses revistes, com ara els titulats «Viure i veure», on suggeria anar a diversos llocs posant l'èmfasi en el que sovint passa desapercebut.
- 5 També ha fet exposicions, com la de les fonts, la dels «arbres amb nom propi» (propi, però el corresponent, no inventat com sol passar) i la dels pous de glaç. Encara recordo una sessió seva, organitzada per la Societat Catalana de Fotògrafs de Natura (SCFN) i impartida a l'Institut d'Estudis Catalans, en la qual va parlar sobre les 80 cavitats que va trobar d'aquest tipus. Aquesta sessió esdevingué històrica perquè va ser l'última il·lustrada amb diapositives. Ens marcà un punt d'inflexió: el canvi de l'època analògica al nou món digital.
- 6 Fou assessor i localitzador de la sèrie de TV2 «Geografia de Catalunya» al llarg d'un any per tal de copsar els canvis estacionals; i també guionista de «Memòria del Pirineu» i «Memòria de l'Ebre».
- 7 Amb motiu del Congrés de Cultura Catalana, dins el marc de la Campanya per a la Salvaguarda del Patrimoni Natural capitanejada per Ramon Folch, participà en una trentena de muntatges audiovisuals destinats a escolars i mestres del que ell en diu “un país segrestat”, en què narrava les vicissituds històriques de Catalunya, sobretot pel que fa a la lluita per mantenir la identitat i projectar-nos cap al futur. En altres aspectes socials ha tractat els pessebres vivents, les diferents arts de pesca, els llops i els humans, etc. Dedicà un llibre a l'1 d'octubre de 2017 que es titula *Hem votat*. I, després d'una estada a Còrsega, va tractar el tema de la lluita per a l'alliberament nacional d'aquesta illa.
- 8 Pel que fa als viatges, en el llibre *Paralel 42* trobarem les vivències d'una travessa, bàsicament a peu, que va fer des de la costa begüenca fins l'atlàntica de Porto. Una altre viatge molt interessant el va dur de Perpinyà a la mar Negra, on amb un tanc els van haver de rescatar d'una carretera, i d'on recorda que, quan la temperatura havia pujat considerablement, encara estaven a una colla de graus sota zero!
- 9 Per fer el llibre *Viatges amb els pastors transhumants*, va fer tres desplaçaments caminant d'Extremadura a Gredos i dos en terres catalanes, a part d'un tast al Magrib. I després d'haver parlat amb més de 600 pastors; sí, 600 pastors; confeccionà un ampli vocabulari pastoral.

La personalitat de l'Ernest és clarament polifacètica. M'explico: l'han qualificat d'escriptor, de naturalista, i de fotògraf. Val a dir que és el degà de la SCFN:

- Pel que fa a la seva faceta d'escriptor, deu haver quedat ben palès que ha escrit força, però ell remarca que, en la seva feina, l'escriptura és un mitjà, no un fi.
- I les fotos? –diren. Doncs ell assegura que ha dedicat mol-

tíssimes més hores a escoltar els sabedors que no a tenir la càmera a les mans, i que la imatge és un complement a l'hora de parlar dels diferents territoris tractats. D'acord, però és un complement que ha comportat moltes fotos. Però moltes vol dir moltes: centenars de milers! I aquesta xifra, tot i que és prou meritòria per sí mateixa, ho és encara més si tenim en compte que la major part són diapositives!

- Tanmateix, ell creu que no encaixa del tot en cap de les activitats esmentades. No és escriptor, ni naturalista, ni fotògraf? Tampoc és viatger, excursionista o etnògraf? Potser una mica de cada sí, comenta sovint, com un «ocell de bosc», diu.
- I doncs, què és l'Ernest? —us preguntareu.

Doncs un roda-soques, vet aquí. Ep! no ho dic jo; ho diu ell. Un roda-soques que volta per les contrades pageses i muntanyoses del país i, en especial, li interessa conèixer no més tres coses:

Figura 3. L'Ernest sempre fa les seves recerques a peu, la millor manera d'acostar-se als indrets i a la gent. Aquí és al bosc de la seva estimada Garrotxa.

SOCI D'HONOR

- les característiques físiques del territori,
- les manifestacions humanes que s'hi han desenvolupat,
- i com aquestes hi han deixat l'empremta que visualitzem avui.

Figura 4. Part del seu museu particular de Fontcoberta, que conté estris recollits arreu dels Països Catalans.

Figura 5. El seu enorme arxiu, que conté milers de notes, informes, articles, etc. meticulosament ordenats.

Figura 6. La gran biblioteca que ha anat ornant al llarg de la seva vida per a documentar-se per als seus articles i llibres.

I ja està. Però confessa que això l'ha empès a acostar-se a peu a aquestes contrades (Fig. 3) i que continua essent la millor manera de conèixer i escoltar els informants que estan desapareixent. Actualment, anar-hi a l'encalç (a atrapar-los) requereix posar-hi habilitats periodístiques i fins i tot, assegura, detectivesques. Així mateix, sempre que pot no perd l'ocasió de recollir algunes peces d'artesanía o estris de les feines més curioses, moltes d'elles desaparegudes. Les reuneix en una mena de museu a casa seva i han servit per fer diverses exposicions (Fig. 4)

Una altra característica remarcable de l'Ernest és que, a la seva edat... No la diré... Només que és de l'any 1940, un any que semblaria maleït: home, just acabada la guerra civil espanyola i just començada la Segona Guerra Mundial; ni més ni menys! Però noi, amb el temps veiem que aquest any no ha donat tan mala collita. A la seva edat, deia, quan molts, per no dir tothom, ja fa temps que s'han jubilat, ell segueix actiu i en actiu. Com a mostra, un botó: just s'acaba d'imprimir –encara està calent– el llibre *Sant Aniol d'Aguja. Valls, cims i gent del Pirineu d'entre el Vallespir i la Garrotxa*. Se'm podria escapar que és una brillant culminació de la seva trajectòria, però no ho vull dir pas que és una culminació, perquè segur que seguirà amb la seva tasca i encara en veurem molts més fruits.

Ignasi Aragay defineix així la literatura de l'Ernest: «Inquiet i curiós, bon conversador, els seus són textos caminats, a la manera d'Espinàs, i cuinats a foc lent; sovint concebuts a través de llargues passejades acompanyat dels protagonistes, i de pacients sobretaules a la vora del foc».

El prestigiós i reconegut Dr. Ramon Folch i Guillèn, gran amic de l'Ernest, m'ha revisat aquest article i ha tingut l'amabilitat d'afegir tres aspectes que se m'havien escapat:

- El primer és l'ofici de fuster, que l'Ernest va exercir durant molts anys en un taller que ell i el seu germà tenien a Gràcia, on residia abans de tornar a terres gironines, d'on és fill (nascut a Bescanó), ja enterament consagrat a la seva feina de fotògraf, escriptor i conferenciant. Segurament, remenar fusta i construir coses ha tingut a veure amb la seva actitud vital.
- El segon és la seva excepcional forma física de trespador incansable de sol a sol, mantinguda amb menjars frugals mentre no para de caminar, cosa que li ha permès arribar a tot arreu i a l'hora justa per fer la foto en les condicions de llum desitjades, una de les característiques de les seves fotografies.
- El tercer aspecte és la passió per la llengua i per la toponímia, pels noms precisos de cada cosa i de cada accident geogràfic. Els seus llibres són una cornucòpia terminològica.

La seva prolífica producció de llibres plens de dades interessantíssimes, moltes d'elles inèdites, ha estat possible perquè sempre s'ha basat en dos aspectes: que ha investigat sobre el terreny i que s'ha documentat profundament abans d'escriure sobre un tema. Les seves recerques estan anotades i ordenades meticulosament en milers de notes que guarda en un gegantí arxiu (Fig. 5). I la documentació l'ha trobat en l'enorme biblioteca que ha anat acumulant al llarg dels

anys (Fig. 6). L'Ernest ha treballat molt, sí, però ha gaudit treballant. Ha fet seva, potser sense saber-ho, la màxima que transmetia el recordat Dr. Ramon Margalef als seus alumnes; deia: «Escull bé la feina, i no treballaràs mai».

Per acabar he triat un parell de frases que resumeixen la seva filosofia, la seva interpretació del món. «En poques ocasions ens podem referir a territoris o paisatges naturals. La majoria són humanitzats». «Amb la seva actuació, l'home afaïçona el territori i els paisatges i, al seu torn, aquests determinen l'home».

En fi, si amb el que he comentat he aconseguit que entengueu per quin motiu, molt encertadament, l'amic Ramon Folch va qualificar l'Ernest de «notari del territori», em donaré per satisfet.

Es per tot això que, com deia al principi, agraeixo molt sincerament a la ICHN haver-me encarregat aquesta glossa senzilla, però feta amb molta il·lusió, que no representa més que una breu pinzellada de tot el que ens ha aportat l'Ernest i que, sens dubte, seguirà aportant amb el mateix delit de sempre, a la memòria i al coneixement dels nostres estimats Països Catalans.